

HABERLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KOVUŞTURMA EVRESİNDE SINIRLANDIRILMASI*

LIMITING FREEDOM OF COMMUNICATION IN SERVE PROCEEDINGS STAGE

Bilgehan SAVAŞCI**

Özet : Ceza Muhakemesi Kanunu'nda kovuşturma evresinde haberleşme özgürlüğünü sınırlayan ve eski Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda bulunmayan hükümler yer almaktadır. Bu hükümler haberleşme özgürlüğü ile olduğu kadar evrensel bir ilke olan adil yargılanma hakkı ile de yakın ilişkilidir. Makalede haberleşme özgürlüğü kavramı açıklanmaya çalışıldıktan sonra Kanun'da yer alan ilgili hükümlere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Haberleşme özgürlüğü, ceza muhakemesi, kovuşturma evresi ve duruşma, açık duruşma, kapalı duruşma, aleniyet, adil yargılanma hakkı, ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanılması yasağı.

Abstract : There're clauses that limiting freedom of communication in The Code of Criminal Procedure not included in old Criminal Procedure Act. These clauses are related with not only freedom of communication but also right to due process which is a universal principle. It is mentioned that these clauses after is explained the freedom of communication in article.

Keywords : Freedom of communication, criminal procedure, serve proceedings stage and trial, public trial, secret trial, publicity, right to due process, ban of using voice and vision recording device.

* Bu çalışma, 2010-2011 Eğitim Öğretim döneminde, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı kapsamında Sayın Prof. Dr. Muharrem Özem tarafından verilen "İletişim Hukuku" dersi sırasında hazırlanmıştır.

** Ar. Gör., T.C. Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Usul Hukuk Ana Bilim Dalı.

1. Haberleşme Özgürlüğü Kavramı

Radyo, televizyon ve sinema gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte kitle haberleşme alanında gereken özgürlük “*haberleşme ve iletişim özgürlüğü*” ifadesi ile belirtilmeye başlanmıştır.¹ Kitle iletişimi; radyo-televizyon, sinema filmleri, internet ve video bantları ile yapılan her türlü iletişimi kapsamaktadır.² Kitle iletişim araçlarından yararlanmak suretiyle bilgi, düşünce ve tutumların insan topluluklarına ulaştırılması kitle haberleşmesi olarak adlandırılmaktadır.³

Haberleşme özgürlüğü kapsam itibariyle basın özgürlüğünden daha geniştir.⁴ Basın; düşüncelerin kamu oyuna yazılı biçimde ve basılmış eserlerle açıklandığı bir kitle yayın aracı olarak ifade edilmektedir.⁵ Basın özgürlüğü ise fikir ve düşüncelerin serbestçe toplanmasını, yorumlanmasını, eleştirilmesini, basılarak çoğaltılmasını ve dağıtılmasını gerektirmektedir.⁶ Basın hürriyetinin içeriği de kullanılan basın aracı sebebiyle niteliklidir.⁷ Düşünce özgürlüğü basın hürriyetinin temelini oluşturmakta, kişi düşüncelerini uygun gördüğü araçlarla ifade edebilmekte ya da açıklamaktan kaçınabilmektedir.⁸ Günümüzde düşünce ve ifade özgürlüğü haberleşme özgürlüğü ile birbirini tamamlamakta, kitle iletişim araçları vasıtasıyla kullanılmaktadır.⁹

Haberleşme özgürlüğü; basın hürriyetinin yanında, radyo, film ve internet özgürlüklerini de içine almaktadır.¹⁰ Haber, düşünce ve kanıların kitle iletişim araçlarıyla alınmasını ve yayılmasını kapsamakta çağdaş yaşamın bir parçası olan haber, düşünce ve kanıların okunması, dinlenmesi ve izlenmesini de içermektedir.¹¹ Ancak her ne kadar

¹ Kayıhan İçel, Yener Ünver, *Kitle Haberleşme Hukuku*, Beta Yayınları, 8. Bası, İstanbul, 2009, s. 23.

² İçel, Ünver, s. 10.

³ İçel, Ünver, s. 10.

⁴ İçel, Ünver, s. 10.

⁵ Ahmet Kılıçoğlu, *Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 17.

⁶ Sulhi Dönmezer, *Basın ve Hukuku*, İstanbul, 1976, s. 41.

⁷ Çetin Özek, *Türk Basın Hukuku*, İstanbul, 1978, s. 34.

⁸ Nermin Abadan, *Basın ve Haberleşme Hürriyeti*, Türkiye’de İnsan Hakları Semineri, 9-11 Aralık 1968, Ankara, 1970, s. 89.

⁹ İçel, Ünver, s. 10.

¹⁰ İçel, Ünver, s. 10-11.

¹¹ Abadan, s. 91.

Anayasa'da "*haberleşme hürriyeti*" kenar başlığı altında düzenlenmiş olsa da haberleşmenin gizliliği konuyla ilgili bir kavram değildir.¹² Zira hükümde sözü edilen; kitle iletişim araçlarına ilişkin değil telefon, mektup ve telgraf gibi özel iletişim araçlarına ilişkin bir gizliliklerdir.¹³

Haberleşme özgürlüğü; kolektif bir özgürlük, sosyal bir hak niteliğindedir.¹⁴ Devlet hakkın pasif sujesini oluşturmakta, hakka sahip olanlar hakkın korunmasının yanı sıra hakkın kullanılması için olanaklar sağlanmasını devletten talep edebilmektedir.¹⁵

Haberleşme özgürlüğünün temel ögesi niteliğinde olan haklar; haber, düşünce ve kanıları serbestçe öğrenebilmek ve toplayabilmek hakkı, düşünce ve kanıları serbestçe açıklayabilmek hakkı ile haber düşünce ve kanıları serbestçe yayabilmek hakkıdır.¹⁶

Ülkedeki her türlü haber ve düşüncelerin serbestçe öğrenilebilmesi ve toplanabilmesi fırsatının olması haberleşme özgürlüğünün ilk şartıdır.¹⁷ Bu özgürlük iki yönlü bir görünümde, vatandaşlar bakımından haber alma hakkını, yayın mensupları açısından ise haberlere ulaşmak ve haberleri toplamak hakkını içermektedir.¹⁸ Habere ulaşmak hakkı; haber, bilgi ve fikirlerin serbestçe toplanabilmesidir.¹⁹ Haber kaynaklarının çeşitliliği ve habere ulaşma kanallarının açık olması hakkın kullanılabilmesi için gereklidir.²⁰ Devlet kurumları bireyleri doğrudan ilgilendiren idari ve siyasi bilgileriyle bu noktada en önemli haber kaynaklarından birisini oluşturmaktadır.²¹ Basının ve diğer kitle iletişim araçlarının işlevi bu bilgiler ile kamuoyu arasında köprü kurmaktır.²² Fakat bu işlevin kanuni düzenlemelerle sınırlandırılabilmesi mümkündür.²³ Bilginin temel bir hak olarak görüldüğü sistemlerde kamu otoriteleri barındırdıkları bilgileri bu hakkın etkili kullanımını

¹² İçel, Ünver, s.11.

¹³ İçel, Ünver, s. 11.

¹⁴ Dönmezer, s. 227.

¹⁵ Dönmezer, s. 79.

¹⁶ Dönmezer, s. 94.

¹⁷ Dönmezer, s. 94-95, Abadan, s. 100.

¹⁸ İçel, Ünver, s. 58.

¹⁹ Özek, s. 33.

²⁰ Reyhan Sunay, *Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları*, Avrupa Komisyonu Yayınları, 2001, Ankara, s. 146.

²¹ Sunay, s. 146.

²² Sunay, s. 146.

²³ Sunay, s. 146.

sağlayacak ölçüde paylaşıırken, bilginin temel bir hak kabul edilmediği sistemlerde bilgiyi kendi mülkiyetlerinde gören kamu otoriteleri yasaklayıcı bir tutum benimsemektedir.²⁴

Devlet sırrı, devlet güvenliği, devlet çıkarı, gizli bilgi gibi kavramlar habere ulaşma hakkı ile sıklıkla karşı karşıya gelmektedir.²⁵ Bu sorunu çözümleyebilmek için gizlilik, çıkar, sır, güvenlik gibi ifadelerin açık anlamını belirlemek faydalı olacaktır.²⁶ Haberleşme özgürlüğünün; milli güvenlik, milli savunma ve yargının serbest çalışması bakımından belli bilgi ve olayların gizli tutulması gereği sınırlandırılabilir. ²⁷ Fakat siyasi iktidarın eleştirilmesini veya belli politikaların kamuoyunda tartışılmasını önlemek amacıyla muğlak kavramların gerekçe olarak gösterilmesi haberleşme özgürlüğünü engellemektedir.²⁸ Bilgi kaynaklarının korunması da bilgi akışının serbestçe gerçekleştirilebilmesini sağladığı için önemlidir.²⁹ Haber kaynağının gizliliği haberleşme hürriyetinin temel esaslarından biridir.³⁰ Kaynakların korunması sağlanmadığında kamunun aydınlanmasını sağlayacak bilgiler ortaya çıkmayacağı gibi basının haber verme işlevi de zayıflamaktadır.³¹

Haber alma hakkı; duymaya, görmeye ve okumaya ilişkindir.³² Haber alma hakkı ile ifade özgürlüğü yayın aracı ile alıcının bütünleşmesi gibi birbirini tamamlamaktadır.³³ Haber alma hakkının bireysel ve demokratik yönü bulunmaktadır.³⁴ Bireysel yön temelini, mümkün olduğu kadar çok kaynaktan faydalanmanın, kişisel bilgileri geliştirmenin ve bu sayede birey olarak gelişim sağlamanın insanın temel

²⁴ Manuel Nunez Encabo, "Ethics of Journalism and Democracy", European Journal of Communication, C:10, S:4, 1995, s. 517-519.

²⁵ Sunay, s. 147.

²⁶ Sunay, s. 147.

²⁷ Sunay, s. 147.

²⁸ Sunay, s.147.

²⁹ Sunay, s. 148.

³⁰ Bkz. Uluslar arası Adalet Divanı Kararı, Goodwin/İngiltere, 17488/90, 27.3.1996, Sunay, s.146.

³¹ Bkz. Uluslar arası Adalet Divanı Kararı, Goodwin/İngiltere, 17488/90, 27.3.1996, Sunay, s.147.

³² Klaus Finkelburg, "Demokraside İfade Özgürlüğü", Çeviren: Nihat Ülner, in: Düşünce Özgürlüğü, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998,.s. 202.

³³ Finkelburg, s. 202.

³⁴ Finkelburg, s. 202.

ihtiyaçlarından birisi olduğu fikrinden almaktadır.³⁵ Demokratik yön ise özgür ve bilgi sahibi olmayan bir toplum olmaksızın demokratik bir devletin varlık sahibi olamayacağı düşüncesine dayanmaktadır.³⁶ Düşüncelerin oluşturulması bireylere haber alma hakkı tanındığı takdirde serbestçe gelişebilmektedir.³⁷ Enformasyon hakkı şeklinde de nitelendirilen haber, bilgi ve belgelere ulaşabilme hakkı insanın bilme ve öğrenme ihtiyacına hizmet etmektedir.³⁸ Haber alma hakkı sadece sansürün olmadığı ve devletin etkisi altında olmayan özgür bir basın ile mümkündür.³⁹ Sadece basın değil radyo, televizyon, internet ve diğer kitle iletişim araçlarının özgürlüğü de aynı ölçüde önemli ve bilgi akışının sağlanması açısından vazgeçilmezdir.⁴⁰ Bu bakımdan devlet yayınların ve haberlerin içine herhangi bir müdahalede bulunmamalıdır.⁴¹ Yayınlar kanuni bir düzen içinde gerçekleştirilmekle birlikte içerik devlet ya da sosyal grupların baskısından korunmalıdır.⁴² Dolayısıyla yazılı basına yönelik uygulanan tedbirler, radyo televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarına yönelik olarak uygulanan tedbirler bireylerin haber alma hakkını engelleyecek nitelikte olmamalıdır.⁴³ Kitle iletişim araçlarıyla haber alma özgürlüğüne dair bir ölçüt her çeşit görüşün öğrenilebilme imkanının olmasıdır.⁴⁴ Burada en önemli tehlike kitle iletişim araçlarının ekonomik güç ve baskı sebebiyle belli gruplarda toplanması, siyasi ya da kişisel menfaatler dolayısıyla haber ve bilgilerin tarafsızlığını kaybetmesi, belli yönlerde çekilmesi, gerçeklerin gizlenmesi ya da değiştirilmesi ve verilen haberlerin siyasi iktidara ya da belli çıkar gruplarına bağlı olmasıdır.⁴⁵ Düşüncelerin yönlendirilmesinde ulusal olduğu kadar uluslararası kitle iletişim araçları da önemlidir.⁴⁶ Zira bazı olaylarda ekonomik, kültürel, siyasi sebeplerle

³⁵ Finkelburg, s.202.

³⁶ Finkelburg, s. 202.

³⁷ Finkelburg, s. 203.

³⁸ Volker Diesbach, "The Concept of Freedom of Information In International Guarantees of Human Rights", Law and State, Vol:19, 1979, s. 99.

³⁹ Finkelburg, s. 202.

⁴⁰ Finkelburg, s. 203.

⁴¹ Finkelburg, s. 203.

⁴² Finkelburg, s. 203.

⁴³ Diesbach, s. 96-97.

⁴⁴ İrfan Erdoğan, *İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş*, İmge Yayınevi, Ankara, 1997, s. 242.

⁴⁵ Erdoğan, s. 242-243.

⁴⁶ Alpaslan Işık, "Demokratikleşmenin Sınırlılıkları", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C:16, S: 144, s. 4., Erdoğan, s. 310.

haberlin gerçek niteliği saklanabilmekte ve gerçek durumla yansıtılan arasında farklılık olabilmektedir.⁴⁷

Haberleşme özgürlüğünün ikinci temel ögesi düşünce ve kanılarını serbestçe açıklayabilmek hakkıdır. Genel nitelikte bir hak olan düşünce ve ifade özgürlüğü aynı zamanda haberleşme özgürlüğünün de en önemli gereklerinden birisidir.⁴⁸ Düşünce özgürlüğünü bir hak olarak kavramlaştırabilmek için insan hakları ve temel özgürlükler fikrinin ve düşünce teriminin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.⁴⁹ İnsan hakları düşüncesi her insanın doğuştan, insan olması sebebiyle bir takım haklara sahip olduğunu ve belirli şekilde muamele görmesi gerektiğini içermektedir.⁵⁰ Temel özgürlükler ise devlet dahil hiçbir kişi ve kurumun dokunamayacağı önemde haklardır, bu hakları korumak onları uluslararası belgelerle, anayasalarla ve ulusal hukuk sistemleriyle güvence altına almaktır.⁵¹ Düşünce ise zihinsel bir süreç olan düşünmenin bir ürünüdür.⁵² Düşünme; kendiliğinden değildir, çaba ve emek isteyen, deneylerle beslenen, sezgi ve duygularla güçlendirilen ve bilgi gerektiren bir faaliyettir.⁵³ Düşünce ürünleri arasında; fikirler, anlayışlar, kanaatler, inançlar ve gereklilik önermeleri bulunmaktadır.⁵⁴ Bilgi önermeleri ise önermeyi ortaya koyandan bağımsız bir nitelikleri oldukları için bu ürünlerin içinde değildir.⁵⁵ Düşüncelerin kişiselliklerinin aksine bilgiler doğrulanabilir ya da yanlışlıkları kanıtlanabilir.⁵⁶ Düşünme faaliyeti sonucu ortaya çıkacak olan düşüncelerin; bilgi düzeyini arttırıp yanlış inançları yıkmak suretiyle toplumun gelişim düzeyini yükseltebilmesi gibi, bilgi yerine inançları güçlendirmesi ve toplumun gelişimi yavaşlatması da olanak dahilindedir.⁵⁷ Ancak birin-

⁴⁷ Işıklı, s. 4, Erdoğan, s. 311.

⁴⁸ İçel, Ünver, s. 60.

⁴⁹ Ioanna Kuçuradi, “Düşünce Özgürlüğü: Nedir Acaba?”, in: Düşünce Özgürlüğü, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998, s. 20.

⁵⁰ Kuçuradi, s. 20.

⁵¹ Kuçuradi, s. 22.

⁵² Ahmet İnam, “Düşünce Özgürlüğünden Özgür ve Özgürleştirici Düşünceye.”, in: Düşünce Özgürlüğü, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998, s. 37.

⁵³ İnam, s. 37.

⁵⁴ Kuçuradi, s. 24.

⁵⁵ Kuçuradi, s. 24.

⁵⁶ Kuçuradi, s. 24.

⁵⁷ Vehbi Hacıkadıroğlu, “Bilginin Sağladığı Özgürlük”, in: Düşünce Özgürlüğü, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998, s. 30.

ci ihtimalin gerçekleşmesi daha mümkündür.⁵⁸ Burada önemli olan düşüncelerin yayılmasının engellenmemesidir.⁵⁹ Zira düşünceler olumlu ya da olumsuz etkilerini hemen göstermemektedir, düşünceyi yayma hürriyeti sayesinde yanlış düşünceler olumsuz etkisini göstermeden önce doğru düşüncelerle karşılaşacak, her iki düşüncenin çarpışması sonucunda ise inanç değil bilgi kazanacaktır.⁶⁰ Düşüncelerin serbestçe yayıldığı toplumlarda zaman bilgi lehine çalışmakta ve bilgi birikimi sürekli olarak artmaktadır.⁶¹

Düşünme zihinsel bir süreç olduğu için baskı altında tutulması imkansız gibi görülse de özgür düşünmeyi önlemenin propaganda ya da eğitim gibi dolaylı bir takım yolları bulunmaktadır.⁶² Çocukluk döneminden itibaren etkili baskı araçlarıyla koşullandırılan kişilerin serbest düşünme yetisinden ve dolayısıyla düşünce özgürlüğünden mahrum oldukları açıktır.⁶³ Özellikle dikta rejimlerinde rejimin kurulması ve devam ettirilmesi için özel eğitim ve propaganda yöntemleri benimsemekte ve uygulanmaktadır.⁶⁴

Bu noktada ifade özgürlüğü kavramını açıklamak yerindedir. İfade özgürlüğü demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarından birisidir.⁶⁵ Hukukun esas olarak açıklanmamış düşünceyle ilgisi olmadığı belirtilmektedir.⁶⁶ İfade özgürlüğüne ilişkin bir eksiklik aynı zamanda demokraside var olan bir noksanlıktır.⁶⁷ Bu konuda kısıtlamalar sınırlı olmalı, örneğin ceza hukuku bazında kamusal alanda şiddet kullanmaya, insan öldürmeye yönlendiren ya da askeri sırları vermeyi içeren açıklamalar yasaklanmalıdır.⁶⁸ İfade özgürlüğü konuşmaya, tartışmaya ve yazmaya yönelik bir özgürlüktür.⁶⁹

⁵⁸ Hacıkadiroğlu, s. 30.

⁵⁹ Hacıkadiroğlu, s. 30.

⁶⁰ Hacıkadiroğlu, s. 30.

⁶¹ Hacıkadiroğlu, s. 30.

⁶² Hacıkadiroğlu, s. 31.

⁶³ Hacıkadiroğlu, s. 31.

⁶⁴ Hacıkadiroğlu, s. 31.

⁶⁵ Finkelburg, s. 200.

⁶⁶ Adnan Güriz, "İfade Hürriyetinin Sınırları", in: Düşünce Özgürlüğü, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998, s.82.

⁶⁷ Finkelburg, s. 203.

⁶⁸ Finkelburg, s. 200.

⁶⁹ Finkelburg, s. 202.

İfade hürriyetinin sınırlandırılmayacağını ileri süren görüşler olsa da uygulamada ifade hürriyetinin sınırlandırılabilceği kabul edilmiştir.⁷⁰ Demokratik düzenin kendisini yok etmek isteyenlere karşı bu özgürlüğü sınırlandırması, özgürlüğü ortadan kaldırmak için özgürlük tanınmasını engellemek ve geri dönüşü olmayan sonuçları önlemek bakımından akılcıdır.⁷¹ Devletin yaşayan bir organizmaya benzediği ve varlığına yönelmiş olan tehlikelere karşı kendini savunma hakkı olduğu ileri sürülmektedir.⁷² İfade hürriyeti bireysel menfaatleri ya da kamusal ya da kamu düzenini diğer bir deyişle devleti ilgilendiren menfaatleri korumak için sınırlandırılabilir.⁷³ Ancak ifade hürriyeti devlet için sınırlandırılabilirdi kadar aynı zamanda devlete karşı korunmak da zorundadır.⁷⁴

Düşüncelerin açıklanması özgürlüğü; kişinin edindiği bilgiler arasından yapmış olduğu tercihleri dış dünyaya yansıtabilmesidir.⁷⁵ Bir kararın zihin dışındaki uygulaması düşüncelerin açıklanmasını oluşturmaktadır.⁷⁶ Seçme işleviyle tespit edilen amaçlara ulaşmak için yapılan faaliyetler, bu faaliyet sözle, yazıyla ya da başka vasıtalarla tek başına ya da toplu olarak gerçekleştirilmektedir.⁷⁷

Düşünceleri açıklama özgürlüğü engellendiği durumda zaman, haber, fikir ve bilgi akışı durmakta toplum statik bir hale dönüşmektedir.⁷⁸ Açıklama hürriyeti bireye eleştirme, fikir ve inançlarına uygun şekilde davranabilme ve doğru olduğuna inandığı fikirleri başkasına da kabul ettirme imkanı sağlamaktadır.⁷⁹ Dolayısıyla eleştiri ve bilgi verme sınırlarını aşan, yandaş kazanma ve bireylerin tutumlarını etkilemeyi içeren propaganda faaliyetleri de açıklama özgürlüğünün kapsamındadır.⁸⁰ Şiddet kullanımına ortam hazırlanmaması ve zor

⁷⁰ Güriz, s. 82.

⁷¹ Güriz, s. 82.

⁷² Güriz, s. 84.

⁷³ Güriz, s. 84.

⁷⁴ Güriz, s. 86.

⁷⁵ Sunay, s. 63.

⁷⁶ Sunay, s. 63, Necati Öner, *İnsan Hürriyeti*, Vadi Yayınları, Ankara, 1995, s. 69.

⁷⁷ Öner, s. 69.

⁷⁸ Sunay, s. 63.

⁷⁹ Sunay, s. 64.

⁸⁰ H. Terence Qualter, "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi", Çeviren: Ünsal Oskay, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:XXXV, S: 1-4, 1980, s. 279-280.

kullanılmaması propaganda faaliyetlerinin sınırındır; bu sınır aşıldığı takdirde suç sayılan bir alana girilmekte ve devletin cezalandırma hakkı söz konusu olmaktadır.⁸¹

Düşünceleri açıklama hakkının fiilen kullanılabilmesi için gerekli olan düşünceleri yayma özgürlüğü haberleşme özgürlüğünün üçüncü unsurudur.⁸² Bu özgürlük yazıların yayınlanmadan önce kontrol edilmemesini ve basılmış eserlerin serbestçe dağıtılması zorunluluğunu gerektirir.⁸³

Özel kişilere ait basın dışı kitle haberleşme araçları ile bu özgürlüğün kullanılması Anayasa'nın 26. maddesinde düzenlenmiştir.⁸⁴ Kamu tüzel kişilerine ait basın dışı kitle haberleşme araçları söz konusu ise bu hak Anayasa'nın 31. maddesi gereği bu araçlardan yararlanma hakkına dönüşmektedir.⁸⁵ Ancak bu tür kitle iletişim araçlarından radyo, televizyon ve sinema esaslı bir sınırlamaya tabidir.⁸⁶ Devlet tekeli bu iletişim araçlarının üzerinden her ne kadar kaldırılmış olsa da bu araçlar üzerinden yapılan yayınların izne bağlanmasına engel değildir.⁸⁷ İnternet ise Anayasa'da düzenlenen kitle iletişim araçlarının içinde yer almamaktadır, teknik olarak da internet üzerinden yapılan yayınların denetime tabi tutulması mümkün olmamaktadır.⁸⁸

2. Ceza Muhakemesinde Duruşma

Suçlar bireylerin olduğu kadar toplumun da menfaatlerine zarar vermektedir.⁸⁹ Devlet gerek kamu düzenini gerekse de toplumun güvenliğini sağlamak için suç ve suçluyla mücadele etmek durumundadır.⁹⁰ Suçluların cezalandırılması, suçsuzların cezalandırılmaması,

⁸¹ Zeki Hafızoğulları, "Liberal Demokratik Bir Hukuk Düzeninde İfade Hürriyetinin Sınırı", İnsan Hakları Merkezi Dergisi, C:2, S:2, Ekim 1994, s. 14, Qualter, s. 282-284.

⁸² İçel, Ünver, s. 61.

⁸³ Dönmezer, s. 96.

⁸⁴ İçel, Ünver, s.61.

⁸⁵ İçel, Ünver, s. 96.

⁸⁶ İçel, Ünver, s. 97.

⁸⁷ İçel, Ünver, s. 62.

⁸⁸ İçel, Ünver, s. 62.

⁸⁹ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2009, s. 96.

⁹⁰ Hakan Karakehya, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Bağlamında Duruşma*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2008, s. 18.

suçluya hak ettiğinden az ya da çok ceza verilmemesi gibi hususların hepsi topluma ait menfaatlerdir.⁹¹ Kişiye ceza verilirken suçlunun insan olduğu gözden çıkarılmamalı ve onuru korunmalıdır.⁹²

Ceza muhakemesi faaliyeti sırasında sanık başta olmak üzere muhakemeye katılan herkesin haklarına saygı gösterilmelidir, aksi bir durum bu faaliyetlerin bireylerin haklarına zarar verilmesine ve toplumun zarar görmesine neden olabilmektedir.⁹³ Hukuk devletinin insan hakları ihlali olmaksızın suç ve suçlulukla mücadele etmesi ve maddi gerçeğe ulaşması esastır.⁹⁴ Adil yargılanma hakkı da bu bağlamda sanığın haklarının korunmasını ve sanık bakımından yargılamanın uluslararası sözleşmelerle kabul edilen ilkelere uygun yapılmasını garanti altına almaktadır.⁹⁵

Tüm ceza yargılaması faaliyetinin temelini ve esasını oluşturan duruşma mahkemenin delillerle doğrudan doğruya temas edip maddi gerçeğe ulaşmaya çalıştığı en önemli devredir.⁹⁶ Duruşma, madde ve yer yönünden yetkili mahkemede, duruşma hazırlığı devresinde belirlenen günde, mahkeme başkanı veya hakimin duruşmayı açtığını açıklamasıyla başlamakta, delillerin ortaya koyulup tartışılması suretiyle maddi gerçeğin bulunmaya çalışılmakta ve son söz sanığa verilip duruşmanın bittiğinin açıklanmasıyla bitmektedir.⁹⁷ Ceza muhakemesinde öne gelen uyuşmazlığın çözümünde öncelikle sanığa yüklenen fiilin suç olup olmadığı belirlenir, fiil suç ise sanığın bu suçun faili olup olmadığı, suçlu ise cezalandırılıp cezalandırılmayacağı ve cezalandırılacaksa cezanın ne olacağı tespit edilmektedir.⁹⁸

Modern ceza muhakemesinde soruşturma ve kovuşturma makamlarının her şekilde maddi gerçeğe ulaşmasına izin verilmemektedir ve bu husus önemli bir kazanç sayılmaktadır.⁹⁹ Ceza muhakemesi

⁹¹ Karakehya, s. 23.

⁹² Karakehya, s. 23.

⁹³ Karakehya, s. 18-19.

⁹⁴ Karakehya, s.19.

⁹⁵ Karakehya, s.19.

⁹⁶ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005, s. 401.

⁹⁷ Bahri Öztürk,, Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s. 652.

⁹⁸ Nevzat Toroslu, Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2009, s. 20.

⁹⁹ Karakehya, s. 45.

kuralları muhakeme tarafları arasında bir değerlendirme yapmakta ve anayasal ilkeler doğrultusunda hem maddi gerçeğin bulunması olanağını sağlamakta hem de sanığın asgari haklarını teminat altına almaktadır.¹⁰⁰ Ceza muhakemesinin temel amacı bu çerçevede muhakemeye katılan bireylerin haklarına zarar vermeksizin maddi gerçeği bulmak ve buna bağlı olarak cezai uyumsuzluğu çözmektir.¹⁰¹

Duruşma devresinde ceza muhakemesinin çözmeye çalıştığı maddi ve hukuki iki temel sorundan maddi sorunun çözümü için çaba sarfedilmektedir.¹⁰² Toplu mahkemelerdeki duruşmalarda temel amaç duruşma bittikten sonra hakimlerin kendi aralarında tartışabilecekleri bir fikir olgunluğuna getirilmesi, duruşma devresinde kişisel kanaatleri oluşan hakimlerin hüküm devresinde bu kanaatleri tartışarak ortak bir yargıya ulaşabilmeleridir.¹⁰³

3. Kapalı Duruşmanın İçeriğinin Hiçbir İletişim Aracıyla Yayınlanamaması

Adil yargılanma ilkesi muhakeme hukukunun temel ve evrensel ilkelerinden birisi olduğu gibi aynı zamanda bir insan hakkıdır.¹⁰⁴ Adil yargılanma, hukuken oluşturulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde yeterli savunma olanağı tanınarak hukuk devleti ilkesine uygun bir biçimde, önceden kanunla öngörülmüş esaslar çerçevesinde aleni bir şekilde yargılanmadır.¹⁰⁵

Aleniyet ilkesi de demokratik toplumun temel prensiplerinden biri olan adil yargılanmanın gerçekleşmesine katkıda bulunan ilkelerden birisidir.¹⁰⁶ İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile TC Anaya-

¹⁰⁰ Karakehya, s. 45-46.

¹⁰¹ Karakehya, s. 46.

¹⁰² Karakehya, s. 46.

¹⁰³ Nur Centel, Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011 s. 638.

¹⁰⁴ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, Vali Özer Özbek, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Temmuz 2007, s. 135.

¹⁰⁵ Handan Yokuş Sevik, "Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi", Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 747.

¹⁰⁶ Yokuş Sevik, s. 747.

sa'sında duruşmaların aleniliği bir hak olarak düzenlenmiştir.¹⁰⁷ Aleni duruşma; herkesin toplumun belirli bir grubuna ait olup olmadığına bakılmadan herhangi bir kayda tutulmaksızın mahkeme duruşmalarına dinleyici olarak katılmasıdır.¹⁰⁸

Aleniyet ilkesi ceza muhakemesinde 19. yy.da yapılan reformlarla getirilmiştir.¹⁰⁹ Ceza muhakemesinin gizli yapılması yoğun insan hakları ihlallarına yol açtığı için liberalizmin de etkisiyle Aydınlanma Dönemi düşünürleri duruşmaların halka açık yapılması gereğini savunmuşlardır.¹¹⁰

Muhakemenin halkın girebileceği yerlerde yapılmasını, muhakeme tutanaklarının halka açıklanabilmesini ve hükmün de açık duruşmada verilmesini içeren aleniyet ilkesi ceza muhakemesinin şekli

¹⁰⁷ Bkz. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi mad. 10: "Herkesin, hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde ve kendisine herhangi bir suç isnadında bağımsız ve yansız bir mahkeme tarafından tam bir eşitlikle, hakça ve kamuya açık olarak yargılanmaya hakkı vardır.", İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi mad. 6/1: "Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde, veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir", BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi mad. 14/1: "Herkes mahkemeler ve yargı yerleri önünde eşittir. Herkes, hakkındaki bir suç isnadının veya hak ve yükümlülükleri ilgili bir hukuki uyumsuzluğun karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir. Davayı izleyenler ve basın mensupları, demokratik bir toplumdaki genel ahlak, kamu düzeni (ordre public) veya ulusal güvenlik nedeniyle veya tarafların özel yaşamlarının menfaatinin gerektirmesi halinde veya mahkemenin görüşüne göre aleniliğin adaletin gerçekleşmesine zarar vereceği özel şartların kesinlikle gerektirdiği ölçüde, duruşmalardan tamamen veya kısmen çıkarılabilir; ancak bir ceza davasında veya hukuk davasında verilen hüküm, gençlerin menfaati veya aile uyumsuzlukları veya çocuğun velayeti ile ilgili davalar aksini gerektirmedikçe aleni olarak teftih edilir.", T. C. Anayasası mad. 141/1: "Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir."

¹⁰⁸ Yokuş Sevik, s. 749.

¹⁰⁹ Yokuş Sevik, s. 747.

¹¹⁰ Öztürk, Erdem, Özbek, s. 153.

ilkelerinden birisidir.¹¹¹ Duruşma salonunda fiziki koşulların elverişli olduğu ölçüde herkesin dinleyici olarak bulunabilmesi doğrudan aleniyet, duruşma salonunda bulunan kişilerin görüp duyduklarını duruşma dışında açıklayabilmesi ise dolaylı aleniyettir.¹¹²

Aleniyet ilkesi adalet dağıtımında ve adli mekanizmanın işleyişinde saydamlığı ve kamu denetimini sağlamak, gizli yargılamayı önlemektir.¹¹³ İlke ile yargılamanın adil olduğu gösterilerek mahkemelere duyulan güven sağlandığı gibi gizlilikten kaynaklanan haksız keyfi işlemler de engellenmekte ve böylece adil yargılanma gerçekleştirilmektedir.¹¹⁴ Yargı kararlarının güvenilirliğine hizmet eden ilke aynı zamanda hakimlerin daha sağduyulu karar vermesini, sanığın toplum önünde kendisine yöneltilen suçlamalardan kurtulmasını ve diğer insanları suç işlemekten alıkoyarak cezanın önleyici işlevini de sağlamaktadır.¹¹⁵ Halk adına verilen kararların halkın gözü önünde verilmesi gerektiğinden sözlülük ilkesi ile anlam kazanan aleniyet ilkesi ile demokratikleşme ve hukuk düzenine tabi olanların adaletin gerçekleştirilmesine katılmaları da güvence altına alınmaktadır.¹¹⁶

Modern özgürlükçü demokratik ceza muhakemesinin temel ilkelerinden biri olan aleniyet; hem yargılama sujelerinin hem de toplumdaki herhangi bir kişinin yargılamanın yapıldığı yerde hazır bulunmasını ve yargılamayı doğrudan izleyebilmesini mümkün kılmaktadır.¹¹⁷ İlkenin uygulanması yargıçların sorumluluk bilincini yükselttiği gibi halkın ve basının dolaylı olarak yargıyı denetlemesine olanak tanımakta ve ceza yaptırımlarının genel önleme etkisini güçlendirmektedir.¹¹⁸ Ancak ilkenin birtakım sakıncaları da ileri sürülmektedir. Muhatap kimsenin aleni yargılamada damgalanması, yeniden topluma kazandırılmasının zorlaşması, sanık ve tanıkların alenilik nedeniyle gerçeği

¹¹¹ Öztürk, Erdem, Özbek, s. 153, Yokuş Sevik, s. 748.

¹¹² Centel, Zafer, s. 644.

¹¹³ Yokuş Sevik, s. 747.

¹¹⁴ Feyyaz Gölcüklü, Şeref Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi)*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 288.

¹¹⁵ Hamide Zafer, "Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi", Prof. Dr. Sulhi Tekinay'ın Hatırasına Armağan, İstanbul, 1999, s. 766.

¹¹⁶ Yokuş Sevik, s. 749.

¹¹⁷ Ünver, Hakeri, s.48.

¹¹⁸ Ünver, Hakeri, s.49.

söylememeleri dolayısıyla maddi gerçeğe ulaşmanın güçleşmesi ve yargılamayı izleyen toplumun tepkisinden çekineceği için hakimın bağımsızlığının zedeleneyeceği bu sakıncalardan bazılarıdır.¹¹⁹ Yine suç işleme biçimlerinin kamuoyunda yaygınlaşmasının kriminolojik etkilerinin de olduğu ifade edilmektedir.¹²⁰

Aleniyet ilkesinin sanığın lekelenmesini önlemek ve bazı kamu-sal menfaatler açısından zararlı yönleri bulunabilmektedir.¹²¹ Ancak bu istisnalar hakimın kararının konuya yabancı etkilerden korunması açısından tehlikelidir.¹²² Bu nedenle dolaylı aleniyetin kısıtlanması mümkün ise de doğrudan aleniyetin zorunlu durumlar haricinde kısıtlanmaması gereklidir.¹²³

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda 186. madde de kapalılık kararı verilerek aleni duruşmadan kapalı duruşma usulüne geçileceği, 187/1-d de buna rağmen bazı kimselerin duruşmada bulunmasına karar verilebileceği, 187-2 de kapalı duruşmanın içeriğinin hiçbir şekilde yayınlanamayacağı, 187/3 de ise belirli durumlarda mahkemenin suç işle-mesini önlemek, milli güvenlik, genel ahlak veya kişilerin saygınlık, onur ve haklarını korumak için duruşmanın içeriğinin de kısmen veya tamamen yayınlanmasının yasaklayabileceği düzenlenmiştir.

Kamuya açıklık ilkesinin çeşitli nedenlerle sınırlanması mümkündür. CMK 185. madde de onsekiz yaşından küçük sanıkların duruşmalarının kapalı yapılması zorunluluğu kabul edilmiştir. Yine duruşma disiplinin sağlanması bakımından duruşma salonundan çıkarılan kimseler için de aleniyet ilkesi sınırlanmış olmaktadır.¹²⁴

Aleniyet gereği olarak kamuya duyurma kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilebilir.¹²⁵ Bu durumda basının dolaysız açıklık yoluyla duruşmaları izleyip haber vermek suretiyle kamuoyunu duruşmalarda olan biten hakkında bilgilendirmek söz konusudur.¹²⁶

¹¹⁹ Ünver, Hakeri, s.49.

¹²⁰ Ünver, Hakeri, s.49.

¹²¹ Centel, Zafer, s. 645.

¹²² Centel, Zafer, s. 645.

¹²³ Centel, Zafer, s. 645.

¹²⁴ Ünver, Hakeri, s.52.

¹²⁵ Yokuş Sevik, s.757.

¹²⁶ Yokuş Sevik, s.757.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu mahkemelere güveni sağlamak açısından duruşmada basın da bulunmasının özel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir.¹²⁷ Komisyona göre devletin basının duruşmadan haberdar edilmesi ya da toplumun genel olarak bilgilenebilmesi için davanın ilan edilmesi gibi bir yükümlülüğü bulunmamakta ve basının duruşmada bulunmasını engellememesi yeterli sayılmaktadır.¹²⁸

Duruşmanın kapalı yapılması yani üçüncü kişilerin duruşma salonuna girmesinin yasaklanması sadece genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesim olarak gerekli kıldığı hallerde mümkündür.¹²⁹ Bu hallerde duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir.¹³⁰ Bir durumun genel ahlaka ya da kamu güvenliği sebebiyle duruşmanın kapatılmasını gerektirip gerektirmediği mahkemece takdir edilir.¹³¹ Açıklığın kaldırılması istemine ilişkin verilecek karar, istem üzerine ya da resen uygun görülürse kapalı duruşma da verilir.¹³² Ancak duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli kararla hüküm açık duruşmada açıklanır.¹³³ Açıklığın kaldırılması kararı nedenleriyle birlikte tutanağa geçirilir.¹³⁴ Ancak aleniyetin kaldırılması talebiyle veya mahkemenin resen bu konuyu ele alması halinde var sayılan bir taleple tali ceza davası açılmış olur.¹³⁵ Bu tali ceza davasına ilişkin duruşmanın aleni yapılması ve aleniyetin kaldırılmasına ilişkin gerekçeli kararın aleni duruşmada okunması aleniyetin kaldırılmasını anlamsız hale getirebilir.¹³⁶

Çocukların korunması da duruşmanın kapalılığını gerektirmektedir.¹³⁷ CMK'nın 185. maddesine göre sanık on sekiz yaşını doldurmuş ise duruşma kapalı yapılır, hükümde kapalı duruşmada açıklanır. Zorunlu kapalılık olarak adlandırılan bu halde mahkemenin kapalılık

¹²⁷ Sibel İncoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Kasım 2008, s. 343.

¹²⁸ İncoğlu, s. 343.

¹²⁹ Centel, Zafer, s. 646.

¹³⁰ Centel, Zafer, s. 646.

¹³¹ Centel, Zafer, s. 646.

¹³² Centel, Zafer, s. 646.

¹³³ Centel, Zafer, s. 646.

¹³⁴ Centel, Zafer, s. 646.

¹³⁵ Centel, Zafer, s. 646.

¹³⁶ Centel, Zafer, s. 647.

¹³⁷ Toroslu, Feyzioğlu, s. 285.

kararı konusunda takdir hakkı bulunmamaktadır.¹³⁸ Sanığın duruşma devam ederken onsekiz yaşını tamamlaması halinde tekrar aleniyete dönülecektir.¹³⁹

Doğrudan doğruya aleniyetin kaldırıldığı yani mahkeme salonuna dinleyici alınmasının yasaklandığı hallerde dolaylı aleniyet de kaldırılarak duruşmanın kamuya aktarılması konusunda yayın yasağı kabul edilmiş olmaktadır.¹⁴⁰ Kapalı duruşmanın içeriği de hiçbir iletişim aracıyla yayınlanamaz.¹⁴¹

4. Açık Duruşmanın İçeriğinin Kısmen ya da Tamamen Yayınlanmasının Yasaklanması

Duruşmanın kamuya açıklığı ilkesi sadece duruşma salonunda değil, keşif mahallerinde veya örneğin tanığın ifadesinin istinabe yoluyla veya naip hakim tarafından alınması durumunda da geçerlidir.¹⁴² Tarafların bu ilkedен vazgeçmeleri mümkün değildir.¹⁴³

Duruşma kamuya açık yapılmakla birlikte, dinleyiciler tarafından duruşma içeriğinin kamuya yayılması yasaklanabilir.¹⁴⁴ Açık duruşmanın içeriği milli güvenliğe veya genel ahlaka veya kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunacak ve suç işlemeye kışkırtacak nitelikte ise mahkeme bunları önlemek amacıyla ve gerektiği ölçüde duruşmanın içeriğinin kısmen veya tamamen yayımlanmasını yasaklar ve kararını açık duruşmada bildirir.¹⁴⁵

Özel yetkili ağır ceza mahkemeleri de duruşmanın düzen ve disiplini bozan sözlü veya yazılı beyan ve davranışlar ile mahkemeye, mahkeme başkanı ve üyelerden herhangi birine, Cumhuriyet Savcısına, tutanak katibine veya görevlilere tahkir ve hakaret oluşturan söz ve davranışlar hakkından yayım yasağı koyabilirler.¹⁴⁶

¹³⁸ Centel, Zafer, s.647.

¹³⁹ Centel, Zafer, s.647.

¹⁴⁰ Centel, Zafer, s.647.

¹⁴¹ Centel, Zafer, s.647.

¹⁴² Centel, Zafer, s. 645.

¹⁴³ Centel, Zafer, s. 645.

¹⁴⁴ Centel, Zafer, s.645.

¹⁴⁵ Centel, Zafer, s.647.

¹⁴⁶ Centel, Zafer, s.648.

Açık duruşma içeriğinin yayınlanabilmesi aleniyet gereği mümkündür, Anayasa'nın 28. maddesinde yer alan *"basın hürdür"* ifadeyle bu husus açıkça ifade edilmiştir.¹⁴⁷ Ancak basın özgürlüğünün Anayasa'da belirtilen amaçlarla kanun tarafından sınırlandırılması mümkündür.¹⁴⁸ Bu amaçlar arasında *"yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi"* de bulunmaktadır.¹⁴⁹

Aleniyet ilkesi bazen zararlı sonuçlara da neden olabileceği için mutlak değildir.¹⁵⁰ Kimi hallerde bazı kişilerin duruşmada bulunmasına belli kayıt ve şartlarda izin verilmeyebilir.¹⁵¹ İsteyenin duruşmada hazır bulunması ve yapılanları görmesi olan aleniyet aynı zamanda söylenenlerin işitilmesi ve gösterilenlerin görülmesidir.¹⁵²

Açıklık görülen ve duyulanların başkalarına yayılabilmesini de gerektirmektedir.¹⁵³ Dolayısıyla açık duruşmada olup bitenlerin yayınlanması serbest olmalıdır.¹⁵⁴ Anayasa basın özgürlüğünün yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlandırılabileceğini kabul etmiştir. (mad. 28/3) Basın Kanunu görülmekte olan bir dava kesin kararla sonuçlanıncaya kadar bu dava ile ilgili hakim veya mahkeme işlemleri hakkında mütalaa yayınlamayı yasaklamaktadır. (mad. 19/2) Yargıçların etki altında kalmalarını önlemeye yönelik bu hüküm açıklık ilkesine aykırı değildir.¹⁵⁵ Çünkü düzenleme ile yargıç ve mahkeme işlemlerini yayınlamak değil bunlar hakkında mütalaa yayımlamak yasaklanmaktadır.¹⁵⁶

Duruşmanın açıklığı ilkesinin ihlal edilmesi hukuka kesin aykırılık nedenidir ve bozmayı gerektirir.¹⁵⁷ Ancak kapalı yapılması gerekenin bir duruşmanın açık yapılması verilen son kararın bozulmasını gerektirmez.¹⁵⁸

¹⁴⁷ Yokuş Sevik, s. 758.

¹⁴⁸ Yokuş Sevik, s. 758.

¹⁴⁹ Yokuş Sevik, s. 758.

¹⁵⁰ Yokuş Sevik, s. 753.

¹⁵¹ Yokuş Sevik, s. 750.

¹⁵² Yokuş Sevik, s. 751.

¹⁵³ Toroslu, Feyzioğlu, s. 285.

¹⁵⁴ Toroslu, Feyzioğlu, s. 286.

¹⁵⁵ Toroslu, Feyzioğlu, s. 286.

¹⁵⁶ Toroslu, Feyzioğlu, s. 286.

¹⁵⁷ Toroslu, Feyzioğlu, s. 286.

¹⁵⁸ Toroslu, Feyzioğlu, s. 286.

5. Ses ve Görüntü Alıcı Aletlerin Kullanılması Yasağı

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 183. maddesindei adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletlerin kullanılması yasaklanması düzenlenmiştir.

Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit olun-caya kadar suçsuz sayılmaktadır. Hukuk devletinin bir gereği olan bu ilke nedeniyle bir kimsenin suçluluğu kesinleşmiş bir yargı kararıyla ispat edilinceye kadar o kişinin suçsuzluğu varsayılmaktadır.¹⁵⁹ İlke ceza muhakemesinin birçok ilke ve kurumu ile ilişkilidir ve bunları etkilemektedir.¹⁶⁰ Kişinin lekelenmeme hakkının korunması amacıyla adliye binası içinde ya da dışında yapılan adli işlemler esnasında ses ve görüntü alıcı ve nakledici aletlerin kullanılması yasaklanmıştır.¹⁶¹ Suçsuzluk karinesi sadece polis, jandarma, savcı ve mahkemeyi değil, bütün kamu görevlilerini ve Devlet kurumlarını bağlamaktadır.¹⁶² Basın ve yayın organları da suçsuzluk karinesine uymak zorundadır.¹⁶³

Düzenleme sanığın, tanığın ve yargıcın psikolojisinin etkilenmesini önlemek amacıyla getirilmiştir.¹⁶⁴ Yasak adliye içinde ve dışındaki tüm adli işlemleri kapsamaktadır. Ancak tanık ve bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenebildiği, sanığın istinabe yoluyla sorguya çekilebildiği durumlarda aynı anda sesli ve görüntülü iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle bunların dinlenebilmeleri ve sorguya çekilebilmeleri olanağı bulunduğu bu yöntem ile tanık ve bilirkişinin ifadesinin alınması veya sanığın sorgusunun yapılması mümkündür.¹⁶⁵

Eski Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda (CMUK) duruşmada ses ve görüntü kaydının yapılıp yapılamayacağı konusunda açık bir düzenleme bulunmamaktaydı. 378. maddenin birinci fıkrasındaki

¹⁵⁹ Yener Ünver, Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, 2009, Ankara, s. 22.

¹⁶⁰ Ünver, Hakeri, s.22.

¹⁶¹ Ünver, Hakeri, s.22.

¹⁶² Ünver, Hakeri, s.22.

¹⁶³ Ünver, Hakeri, s.48.

¹⁶⁴ Toroslu, Feyzioğlu, s. 284.

¹⁶⁵ Toroslu, Feyzioğlu, s. 284.

“Duruşma disiplinini bozan her kişiyi başkan muhakeme salonundan çıkarabilir” hükmünden hareketle medya mensuplarının duruşmada ses ve görüntü kaydetmesine izin verilmesi mahkeme başkanının yetki-sindeydi.¹⁶⁶ Yeni Ceza Muhakemesi Kanununda ise konu ile ilgili açık bir hüküm konulmuş, CMK 180/5 ve 196/4 maddelerindeki durumlar hariç adliye binası içinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü ses ve görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletlerin kullanılması yasaklanmıştır.

Haberleşmenin özgür olması ceza yargılamasını etkilemek ya da sanık haklarını ihlal etmek gibi bir hak ve özgürlük ihlali sonucunu doğurmamaktadır.¹⁶⁷ Günümüzde bireylerin taleplerine uygun olarak medya suç haberlerine yoğun ilgi göstermektedir.¹⁶⁸ Ancak her ne kadar yargılama organlarının faaliyetlerini haber yapması medyanın işlevleri arasında olsa da bu birtakım tehlikeleri de barındırmaktadır.¹⁶⁹ Bu tehlikelerin içinde sadece kişilik haklarının ihlali değil, yargılamanın dürüstlüğüne etkilenmesi de bulunmaktadır.¹⁷⁰ Sanığın ve mağdurun hakları ihlal edilmeksizin yapılan yargılama dürüst yargılamadır.¹⁷¹ Medya ise önyargılı bir kamuoyu oluşturmak suretiyle taraflı yayınlarla mahkemenin tarafsızlığını bertaraf edebilmekte, yargıçları etkisi altına alabilmekte ve masumiyet karinesini suçluluk karinesine dönüştürebilmektedir.¹⁷² Karşılaştırmalı hukukta yargıçların taraflı medyadan etkilenme hususunda meslekten olup olmama ölçütü benimsenmiş, jüri sistemini benimsemiş ülkelerde meslekten olmayan yargıçların taraflı medyadan etkilendikleri meslekten olanların ise tarafsızlıklarını korudukları ileri sürülmüştür.¹⁷³ Türkiye’de sadece meslekten yargıçların görev yaptıkları göz önüne alındığında medyadan etkilenme ihtimali azalsa da adaleti sağlamak için tüm önlemlerin alınması gereklidir.¹⁷⁴

¹⁶⁶ Nur Centel, *“Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü”*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:49, S:3, s. 59.

¹⁶⁷ Centel, s. 58.

¹⁶⁸ Centel, s. 58.

¹⁶⁹ Centel, s. 58.

¹⁷⁰ Centel, s. 58.

¹⁷¹ Centel, s. 59.

¹⁷² Centel, s. 59.

¹⁷³ Centel, s. 59.

¹⁷⁴ Centel, s. 59.

Duruşmada ses ve görüntülü alet kullanılmasına izin verilmesi; birçok kişi tarafından dinlenildiğini ve izlendiğini bilen dava sujuelerinin üzerinde psikolojik baskıya neden olmaktadır, bu baskı sonucu sujueler kendilerini oyuncu gibi hissederek muhakemenin akışını ve maddi gerçeğin bulunmasını olumsuz etkileyebilmektedir.¹⁷⁵

Masumluk karinesi sadece adli makamları değil medyayı da bağlamaktadır.¹⁷⁶ Medya mahkemeden önce sanığı yargılayıp hüküm vermemelidir.¹⁷⁷ Mahkemelerin hiçbir önyargıya sahip olmaksızın yargılama yapabilmesi için medyadan beklenen suç haberlerinin abartılmadan verilmesi, masumluk karinesinden yararlanan sanığın mahkeme kararından önce kamuoyunda mahkum edilmemesi ve beraat eden sanığın suçlandığı ile aynı yoğunlukta yayın yapılarak kamuoyunda da beraatinin sağlanması gereklidir.¹⁷⁸

Ceza adaleti ve haberleşme özgürlüğü arasındaki ilişki gerek hukuki gerekse siyasi açıdan zorluk teşkil etmektedir.¹⁷⁹ En önemli nokta basının suç haberi verirken ceza muhakemesinin maddi gerçeği bulmak ve sanık haklarını korumak gibi işlevlerine zarar vermemesidir.¹⁸⁰ Hem soruşturma hem de kovuşturma evrelerinde kapsamlı, önyargı oluşturabilecek tarzda haberler verilmemeli, sanığın sosyal, mesleki ve kişisel yaşamı ihlal edilmemelidir.¹⁸¹

Yargı haberleri konusunda haberci hukukla bağlı olmak hususunda azami özen göstermelidir.¹⁸² Ceza muhakemesi, infaz hukuku kuralları ve ilkeleri esas olarak insanlık onurunu korumayı hedeflemektedir.¹⁸³ Görülmekte olan bir dava da davaya bakan hakim tarafından korumak için kamuoyunda oluşan önyargılardan kendisini uzak tutma sorumluluğunu medya da paylaşmalıdır.¹⁸⁴ Henüz kesinleşmemiş kararlara ilişkin haber verirken medya amacı aşan ifadeler-

¹⁷⁵ Centel, s. 63.

¹⁷⁶ Centel, s. 71.

¹⁷⁷ Centel, s. 71.

¹⁷⁸ Centel, s. 71.

¹⁷⁹ Christian Alexander Neuling, "Ceza Adaleti ve Medya Hazırlık Soruşturmasında Medya Aleniliği mi Yoksa Adli Şusma Yükümlülüğü mü?", Çeviren: Yener Ünver, in: Özel Yaşam Medya ve Ceza Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, Ocak 2007, s. 225.

¹⁸⁰ Neuling, s. 225.

¹⁸¹ Neuling, s. 226.

¹⁸² Eylem Ümit Atılğan, "Yargı Haberleri ", in: Televizyon Haberciliğinde Etik, Ed: Bülent Çaplı, Hakan Tuncel, Fersa Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 269.

¹⁸³ Ümit Atılğan, s. 269.

¹⁸⁴ Ümit Atılğan, s. 282.

den kaçınmalı, yargılama makamlarını hedef gösteren, suçlayıcı, şüphe ve şaibe uyandıran ifadeleri kullanmamalıdır.¹⁸⁵ Yargılama aşamasında yargılamayı yapan hakim ve savcılarının resim ve görüntülerinin kamuoyuna sunulmasında hiçbir kamu yararı bulunmadığı hallerde kimlik bilgilerinin ve resimlerinin medyada yer almasının tarafsızlıkla ilgili kaygıyı arttırması ve etkiye açık bir hal yaratması mümkündür.¹⁸⁶ Yargıçların da birer birey olduğu ve medyayı takip ettiği göz önüne alındığında kamuoyundan etkilenmemek için geliştirdikleri direnç zorlanmamalıdır.¹⁸⁷

SONUÇ

Haberleşme özgürlüğü; basın hürriyetinin yanında, radyo, film ve internet özgürlüklerini de içine almaktadır. Haber, düşünce ve kanıların kitle iletişim araçlarıyla alınmasını ve yayılmasıdır. Bunun yanında çağdaş yaşamın bir parçası olan haber, düşünce ve kanıların okunması, dinlenmesi ve izlenmesini de içermektedir. Haberleşme özgürlüğünün temel ögesi niteliğinde olan haklar; haber, düşünce ve kanıları serbestçe öğrenebilmek ve toplayabilmek hakkı, düşünce ve kanıları serbestçe açıklayabilmek hakkı ile haber düşünce ve kanıları serbestçe yayabilmek hakkıdır. Kolektif bir özgürlük olan haberleşme hürriyeti sosyal bir hak niteliğindedir. Devlet hakkın pasif sujesini oluşturmakta, hakka sahip olanlar hakkın korunmasının yanı sıra hakkın kullanılması için olanaklar sağlanmasını devletten talep edebilmektedir.

Ceza muhakemesi faaliyeti sırasında sanık başta olmak üzere muhakemeye katılan herkesin haklarına saygı gösterilmelidir, aksi bir durum bu faaliyetlerin bireylerin haklarına suçtan daha fazla zarar vermesine ve toplumun zarar görmesine neden olabilmektedir. Hukuk devletinin insan hakları ihlali olmaksızın suç ve suçlulukla mücadele etmesi ve maddi gerçeğe ulaşması esastır.

Haberleşmenin özgür olması ceza yargılamasını etkilemek ya da sanık haklarını ihlal etmek gibi diğer hak ve özgürlüklere saygı gösterilmemesi sonucunu doğurmamalıdır. Önyargılı bir kamuoyu oluşturulmamalı, yargılama makamlarının tarafsızlığını etkileyecek şekilde haber verilmemeli ve masumiyet karinesi ihlal edilmemelidir.

¹⁸⁵ Ümit Atılğan, s. 282.

¹⁸⁶ Ümit Atılğan, s. 283.

¹⁸⁷ Ümit Atılğan, s. 283.

KAYNAKLAR

- ABADAN, Nermin, Basın ve Haberleşme Hürriyeti, Türkiye’de İnsan Hakları Semineri , 9-11 Aralık 1968, Ankara, 1970.
- CENTEL, Nur, “*Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü*”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:49, S:3, s. 57-72.
- CENTEL, Nur, ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.
- DİESBACH, Volker, “*The Concept of Freedom of Information In International Guarantees of Human Rights*”, Law and State, Vol:19, 1979, s. 98-107.
- DONAY, Süheyl, İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.
- DÖNMEZER, Sulhi, Basın ve Hukuku, İstanbul, 1976.
- ENCABO, Manuel Nunez, “*Ethics of Journalism and Democracy*”, European Journal of Communication, C:10, S:4, 1995, s. 513-526.
- ERDOĞAN, İrfan, İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş, İmge Yayınevi, Ankara, 1997.
- FINKELNBURG, Klaus, “*Demokraside İfade Özgürlüğü*”, Çeviren: Nihat Ülner, in: Düşünce Özgürlüğü, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998, s. 196-204.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref, GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi), Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.
- GÜRİZ, Adnan, “*İfade Hürriyetinin Sınırları*”, in: Düşünce Özgürlüğü, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998, s. 82-86.
- HACIKADİROĞLU, Vehbi, “*Bilginin Sağladığı Özgürlük*”, in: Düşünce Özgürlüğü, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998, s. 27-33.

- HAFIZOĞULLARI, Zeki, *"Liberal Demokratik Bir Hukuk Düzeninde İfade Hürriyetinin Sınırı"*, İnsan Hakları Merkezi Dergisi, C:2, S:2, Ekim 1994.
- IŞIKLI, Alpaslan, *"Demokratikleşmenin Sınırlılıkları"*, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C:16, S: 144, s. 4-13
- İÇEL, Kayıhan, ÜNVER, Yener, *Kitle Haberleşme Hukuku*, Beta Yayınları, 8. Bası, İstanbul, 2009.
- İNAM, AHMET, *"Düşünce Özgürlüğünden Özgür ve Özgürleştirici Düşünceye.."*, in: *Düşünce Özgürlüğü*, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998, s. 37-46.
- İNCEOĞLU, Sibel, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Kasım 2008.
- KARAKEHYA, Hakan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Bağlamında Duruşma*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2008.
- KILIÇOĞLU, Ahmet, Şeref, *Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.
- KUÇURADI, İoanna, *"Düşünce Özgürlüğü: Nedir Acaba?"*, in: *Düşünce Özgürlüğü*, Editör: Hayrettin Ökçesiz, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları:3, AFA Yayınları, İstanbul, 1998, s. 17-26.
- NEULING, Christian Alexander, *"Ceza Adaleti ve Medya Hazırlık Soruşturmasında Medya Aleniliği mi Yoksa Adli Susma Yükümlülüğü mü?"*, Çeviren: Yener Ünver, in: *Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 225- 232.
- SUNAY, Reyhan, *Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları*, Avrupa Komisyonu Yayınları, Ankara, 2001.
- TOROSLU, Nevzat, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2009.
- TOROSLU, Nevzat, FEYZİOĞLU, Metin, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2009.
- ÖNER, Necati, *İnsan Hürriyeti*, Vadi Yayınları, Ankara, 1995.

- ÖZEK, Çetin, *Türk Basın Hukuku*, İstanbul, 1978.
- ÖZTÜRK, Bahri, ERDEM, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.
- ÖZTÜRK, Bahri, ERDEM, Mustafa Ruhan, ÖZBEK, Veli Özer, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Temmuz 2007.
- QUALTER, H. Terence, *"Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi"*, Çeviren: Ünsal Oskay, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C: XXXV, S: 1-4, 1980, s. 255-307.
- ÜMİT ATILGAN, Eylem, *"Yargı Haberleri"*, in: Televizyon Haberciliğinde Etik, Ed: Bülent Çaplı, Hakan Tuncel, Fersa Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 269-291.
- ÜNVER, Yener, HAKERİ, Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.
- YOKUŞ Sevük, Handan, *"Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi"*, Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 747-764.
- YURTCAN, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005.
- ZAFER, Hamide, *"Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi"*, Prof. Dr. Sulhi Tekinay'ın Hatırasına Armağan, İstanbul, 1999, s. 751-774.